

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕРЦЕПТИВНОГО СКЛАДНИКА
ВМІНЬ КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФАХІВЦІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ**

**FORMATION OF SOCIAL-PERCEPTIVE COMPONENT SKILLS
OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION
IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS**

Горlach В. В.

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

ORCID: 0000-0001-6719-5605

Gorlach V. V.

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.3.25>

Анотація

Мета дослідження – визначити й розробити організаційно-педагогічні умови, реалізація яких під час професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту забезпечить формування в них соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації. **Матеріал.** Організаційно-педагогічними умовами, реалізація яких, на нашу думку, забезпечить формування соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації, були визначені: 1) забезпечення кроскультурного складника професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту; 2) реалізація квазіпрофесійної кроскультурної діяльності фахівців фізичної культури і спорту за допомогою інноваційних педагогічних технологій; 3) впровадження іншомовної підготовки на принципах предметно-мовної інтегрованої навчальної діяльності. Для перевірки гіпотези, згідно з якою формування соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту буде ефективним, якщо реалізуються визначені організаційно-педагогічні умови, було проведено експериментальне дослідження. Експериментальні заходи відбувались протягом 2020–2024 рр. на базі Запорізького національного університету. В експерименті брали участь студенти спеціальності 017 «Фізичне виховання і спорт» освітньої програми «Спорт» 2020 року вступу, поділені на експериментальну (в кількості 35 осіб) та контрольну (в кількості 36 осіб) групи. **Результати** проведеного експерименту продемонстрували позитивну динаміку щодо рівня сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту за чотирма методиками вимірювання (діагностика комунікативної толерантності В. Бойка, шкала оцінювання кроскультурної сприйнятливості (авторська адаптація шкали міжкультурної чутливості G. Chen та W. Starosta), діагностика рівня емпатичних здібностей В. Бойка, діагностика рівня рефлексивності А. Карпова). Коефіцієнт сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації студентів експериментальної групи завдяки реалізації визначених організаційно-педагогічних умов збільшився на 0,18 (з 0,39 до 0,57), натомість у контрольній групі змінився лише на 0,02 (з 0,40 до 0,42). Статистичну значущість отриманих результатів доведено з використанням рангового тесту Вілкоксона ($p < 0,001$, що є набагато меншим за критичний показник $p \leq 0,05$). **Висновки.** Отже, проведене нами експериментальне дослідження підтвердило, що впровадження комплексу розроблених організаційно-педагогічних умов статистично достовірно призводить до збільшення рівня сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації.

Ключові слова: кроскультурна комунікація, вміння кроскультурної комунікації, соціально-перцептивний складник умінь кроскультурної комунікації, організаційно-педагогічні умови.

The purpose of the research is to determine and develop organizational and pedagogical conditions, the implementation of which during the professional training of specialists in physical culture and sports will ensure the formation of the socio-perceptive component of cross-cultural communication skills in them. **Material.** As organizational and pedagogical conditions, the implementation of which, in our opinion, will ensure the formation of the socio-perceptive component of cross-cultural communication skills, were determined: 1) provision of the cross-cultural component of professional training of specialists in physical culture and sports; 2) implementation of quasi-professional cross-cultural activities of specialists in physical culture and sports by methods of innovative pedagogical technologies; 3) introduction of foreign language training based on the principles of content and language integrated learning. An experimental study was conducted to test the hypothesis that the formation of the socio-perceptive component of cross-cultural communication skills in specialists in physical culture and sports will be effective if certain organizational and pedagogical conditions are implemented. Experimental activities took place during 2020–2024 on the basis of the Zaporizhzhia National University. Students of the specialty 017 “Physical education and sports”, of the “Sports” educational program of the year of admission in 2020, participated in the experiment, divided into experimental (35 people) and control (36 people) groups. **The results** of the conducted experiment demonstrated positive dynamics regarding the level of formation of the socio-perceptive component of cross-cultural communication skills in specialists in physical culture and sports according to four measurement methods (diagnostics of communicative tolerance by V. Boyka, the scale for assessing cross-cultural receptivity (the author’s adaptation of the scale of intercultural sensitivity by G. Chen and W. Starosta), diagnosis of the level of empathic abilities by V. Boyko, diagnosis of the level of reflexivity by A. Karpov). The coefficient of formation of the socio-perceptive component of cross-cultural communication skills of the students of the experimental group thanks to the implementation of the defined organizational and pedagogical conditions increased by 0.18 (from 0.39 to 0.57), whereas in the control group it changed only by 0.02 (from 0.40 to 0.42). The statistical significance of the obtained results was proven using the Wilcoxon rank test ($p < 0.000$, which is much smaller than the critical indicator $p \leq 0.05$). **Conclusions.** So, the experimental research confirmed that the implementation of the set of developed organizational and pedagogical conditions statistically reliably leads to an increase in the level of formation of the socio-perceptive component of cross-cultural communication skills.

Key words: cross-cultural communication, cross-cultural communication skills, socio-perceptive component of cross-cultural communication skills, organizational and pedagogical conditions.

Вступ. Беззаперечним є твердження, що будь-яка людина представляє певну лінгвокультурну спільноту; її взаємодія з навколишнім світом визначається, регулюється й детермінується цінностями, етичними нормами та правилами поведінки цієї культури. Мова, традиції, історичне минуле, усталені звичаї, освіта й виховання як культурно зумовлені частки об’єднуються у загальну систему орієнтації, яка допомагає людині пристосовуватись до навколишнього середовища, розв’язуючи всілякі проблеми й вирішуючи життєві негаразди. Кожна людина реагує на навколишній світ, спираючись на свою систему орієнтації, на культурні особливості свого народу, які в процесі інкультурації стають частиною її особистості й не усвідомлюються більше як зовнішні регулятори. Лише під час контакту з представниками інших культурних систем, реакції і поведінка яких відрізняються, людина усвідомлює своєрідність власної культури. Саме факт наявності

культурних відмінностей є об’єктивним підґрунтям для виділення кроскультурної комунікації в окремий різновид, а подолання таких розбіжностей стає головною ціллю спілкування представників різних культур. У нашому дослідженні поняття «кроскультурна комунікація» буде вживатися як синонім поняттю «міжкультурна комунікація».

Дослідженням цього феномену в різних галузях, з різних точок зору, наголошуючи на різних складниках, щодо різних функціональних аспектів займались відомі закордонні й українські фахівці. Такими науковцями, як Н. Василичина [1], М. Бортнікова [10], В. Бабіна [4], Е. Меєр [2], І. Кудлай [4], Т. Мікуліна [4], Т. Петренко [5], В. Скрипнікова [7], Ю. Чиркова [10], G. Chen [11], А. Hiray [12], К. Rajhans [12], W. Starosta [11] та іншими, останніми роками накопичено цінний досвід вивчення кроскультурної комунікації. Дослідники в галузі фізичного виховання і спорту все частіше акцентують увагу

на міжкультурному характері спорту [9] та необхідності його широкого залучення в процес кроскультурної взаємодії [4]. З огляду на це все більшої актуальності набуває питання формування вмінь міжкультурної комунікації не лише у співробітників міжнародного бізнесу, туризму та менеджменту, а й у фахівців фізичної культури і спорту. Протягом століть спорт був і залишається засобом комунікативної взаємодії між представниками різних культур, засобом досягнення порозуміння, вирішення конфліктів і встановлення миру заради спортивного змагання і суперництва. Крім цього, командний професійний спорт у сьогоденнішньому глобалізованому світі складно уявити лише в рамках національних об'єднань. Професійні команди вищих спортивних ліг є міжнаціональними групами, де представники різних культур мають співпрацювати заради досягнення спільного спортивного результату. Професійна підготовка фахівців фізичної культури і спорту має бути спрямована на формування в них розуміння існування факту різноманітності та відмінності світових культур, поважного і свідомого ставлення до цього, готовності й уміння розв'язувати суперечності та вирішувати конфлікти, неминучі в кроскультурному спілкуванні.

Незважаючи на велику кількість наукових робіт щодо дослідження різних аспектів кроскультурної комунікації, соціально-перцептивний складник умінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту та визначення умов його формування в процесі професійної підготовки не отримали достатнього наукового аналізу. Мета нашого дослідження – розробити організаційно-педагогічні умови, реалізація яких під час професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту забезпечить формування в них соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації.

Проведений ретельний аналіз наукових підходів до розуміння сутності міжкультурної комунікації дозволив нам сформулювати власне визначення поняття в контексті нашого дослідження. Ми розглядаємо крос-

культурну комунікацію фахівців фізичної культури і спорту як соціально і професійно зумовлений процес обміну різною за характером і змістом інформацією, що відбувається за допомогою різноманітних засобів і має на меті досягнення спортивних результатів шляхом встановлення взаєморозуміння й ефективною взаємодії між представниками різних культурних груп.

Матеріал і методи. Для досягнення поставленої мети ми використовували сучасні наукові методи: теоретичні (аналіз, узагальнення, систематизація, зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, контент-аналіз, моделювання), емпіричні (методики діагностики, педагогічний експеримент), статистичні (методи математичної статистики на базі програми для статистичної обробки даних SPSS Statistics 29 (методи частотного аналізу, метод перевірки нормальності розподілення – критерій Колмогорова-Смірнова, методи порівняння результатів дослідження на основі непараметричних тестів: рангового тесту Вілкоксона та U-тесту Манна-Уїтні)).

Об'єктом нашого дослідження є соціально-перцептивний складник умінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту, що забезпечує налагодження результативного міжособистісного контакту під час міжкультурного спілкування й містить: вміння з толерантністю і повагою ставитись до представників інших культур; вміння децентруватись під час міжкультурного спілкування; вміння усвідомлювати емоційний стан людини, що є представником іншої культури, і співчувати їй; вміння використовувати рефлексію задля корегування власної комунікативної поведінки в міжкультурному контексті. Нами були визначені організаційно-педагогічні умови, реалізація яких, на нашу думку, забезпечить формування соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації: 1) забезпечення кроскультурного складника професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту; 2) реалізація квазіпрофесійної кроскультурної діяльності фахівців фізичної культури і спорту за допомогою інноваційних педа-

гогічних технологій; 3) впровадження іншомовної підготовки на принципах предметно-мовної інтегрованої навчальної діяльності. Згідно з першою організаційно-педагогічною умовою ми запропонували забезпечити кроскультурний складник професійної підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» освітньої програми «Спорт» шляхом включення до навчального плану спецкурсу «Кроскультурна комунікація в сфері фізичного виховання і спорту» та відповідних тем до дисциплін, що мають безпосереднє відношення до формування професійних умінь кроскультурної комунікації: «Основи менеджменту та маркетингу у фізичній культурі», «Психолого-педагогічні основи фізичної культури і спорту», «Олімпійський та професійний спорт». Для реалізації квазіпрофесійної кроскультурної діяльності фахівців фізичної культури і спорту (2 організаційно-педагогічна умова) ми у своїй практичній діяльності застосовували ігрові та неігрові методи і форми інтерактивної навчальної діяльності: ділові ігри, тренінг розвитку кроскультурної сприйнятливості, тренінг формування умінь невербальної комунікації, метод ситуаційного аналізу, які доповнювались опорою на інформаційно-комунікаційні технології. Виконання третьої організаційно-педагогічної умови – впровадження іншомовної підготовки на принципах предметно-мовної інтегрованої навчальної діяльності – досягається шляхом застосування елементів CLIL під час викладання окремих модулів дисциплін «Олімпійський та професійний спорт», «Основи менеджменту та маркетингу у фізичній культурі», «Іноземна мова» та спецкурсу «Кроскультурна комунікація в сфері фізичного виховання і спорту» і збільшенням загального обсягу кредитів, відведених на вивчення дисципліни «Іноземна мова».

Для перевірки гіпотези, згідно з якою формування соціально-перцептивного складника умінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту буде ефективним, якщо реалізуються визначені організа-

ційно-педагогічні умови, ми провели експериментальне дослідження. Для оцінки рівня сформованості соціально-перцептивного складника умінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту ми визначили чотири методики (таблиця 1).

Таблиця 1

Методики діагностики рівня сформованості соціально-перцептивного складника умінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту

Показник	Методика діагностування
вміння з толерантністю і повагою ставитись до представників інших культур;	діагностика комунікативної толерантності В. Бойка,
вміння децентруватись під час міжкультурного спілкування;	шкала оцінювання кроскультурної сприйнятливості (авторська адаптація шкали міжкультурної чутливості G. Chen та W. Starosta),
вміння усвідомлювати емоційний стан людини, що є представником іншої культури, і співчувати їй;	діагностика рівня емпатичних здібностей В. Бойка,
вміння використовувати рефлексію задля корегування власної комунікативної поведінки в міжкультурному контексті	діагностика рівня рефлексивності А. Карпова

В експерименті брали участь студенти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» освітньої програми «Спорт» 2020 року вступу, поділені на експериментальну (в кількості 35 осіб) та контрольну (в кількості 36 осіб) групи. В організацію освітнього процесу студентів експериментальної групи протягом їх навчання на бакалаврському освітньому рівні з 2020 до 2024 року були впроваджені зазначені вище організаційно-педагогічні умови з метою перевірки їх дієвості щодо формування соціально-перцептивного складника умінь кроскультурної комунікації. Освітній процес студентів контрольної групи протягом цього часу не передбачав застосування визначених організаційно-педагогічних умов. На жаль, через обмеження, пов'язані з COVID-19 та російською військовою агресією, з вересня

2020 по лютий 2022 року частково, а з лютого 2022 по червень 2024 року повністю освітній процес відбувався в дистанційному форматі. Проте, оскільки студенти і експериментальної, і контрольної груп навчалися за єдиним графіком освітнього процесу в однаковому форматі (аудиторному або дистанційному), вважаємо, що це не вплинуло на валідність експерименту й достовірність його результатів.

Результати дослідження. Результати початкової діагностики на констатувальному етапі експериментального дослідження (2020 рік) показали, що рівень сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у студентів експериментальної та контрольної груп майже однаковий (переважно середній та низький). Формувальний етап експерименту (2020–2024 роки) передбачав перевірку ефективності визначених організаційно-педагогічних умов формування соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації шляхом впровадження відповідних педагогічних заходів. У процесі формувального етапу експериментального дослідження було здійснено перевірку запропонованих організаційно-педагогічних умов та експериментально доведено їх ефективність. На контрольному етапі експерименту (2024 рік) ми повторно перевірили рівень сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у студентів в експериментальній і контрольній групах з метою визначення динаміки й оцінки ефективності впроваджених організаційно-педагогічних умов, порівнявши отримані показники. Результати проведеного експерименту продемонстрували позитивну динаміку щодо

рівня сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту за всіма чотирма методиками вимірювання. Узагальнені результати експериментальної перевірки рівня сформованості соціально-перцептивного складника зазначених умінь наведені у таблиці 2.

Узагальнені показники за соціально-перцептивним складником свідчать, що на констатувальному етапі дослідження рівень сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у студентів експериментальної і контрольної груп був приблизно однаковий – здебільшого середній (50,7% і 54,9% відповідно). Також співвідносні показники високого (14,3% – експериментальна група, 11,8% – контрольна група) та низького (35% – експериментальна група, 33,3% – контрольна група) рівнів. Проте результати повторного діагностування на контрольному етапі експерименту продемонстрували різну динаміку у студентів експериментальної і контрольної груп. Так, студенти експериментальної групи, в освітній процес яких було впроваджено запропоновані нами організаційно-педагогічні умови з відповідними формувальними заходами, що передбачали застосування певних форм і методів навчальної діяльності, показали суттєві позитивні зміни щодо досліджуваного складника. Зміни ж у показниках у студентів контрольної групи є такими, що не дозволяють нам вважати їх суттєвими (рис. 1).

Для узагальнення показників сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту ми застосували коефіцієнт рівня сформованості досліджува-

Таблиця 2

Узагальнені показники рівнів сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту

Рівень	Експериментальна група			Контрольна група		
	констатуючий	контрольний	зміна	констатуючий	контрольний	зміна
високий	14,3%	26,4%	12,1%	11,8%	11,8%	0%
середній	50,7%	60,7%	10,0%	54,9%	57,6%	2,7%
низький	35%	12,9%	-22,1%	33,3%	30,6%	-2,7%
всього	100%	100%	0%	100%	100%	0%

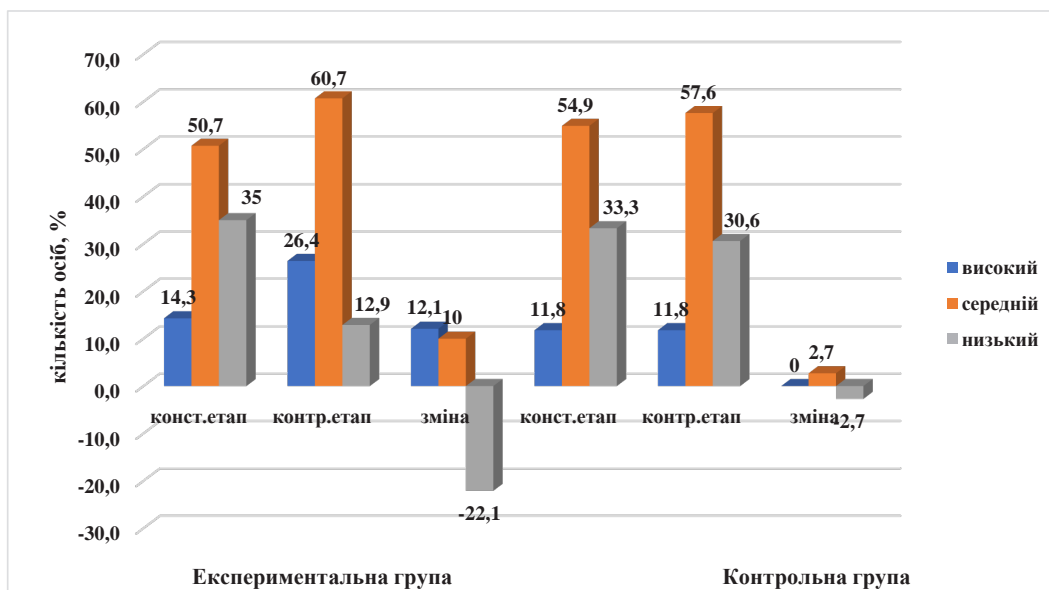

Рис. 1. Динаміка сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту

ного складника(K) і розраховали його за формулою 1:

$$K = \frac{m * x_m + p * x_p + n * x_n}{Q} \quad (1),$$

де K – коефіцієнт рівня сформованості соціально-перцептивного складника; m – кількість учасників дослідження, що продемонстрували високий рівень параметра; x_m – питома вага параметра m ; p – кількість учасників дослідження, що продемонстрували середній рівень ознаки; x_p – питома вага параметра p ; n – кількість учасників дослідження, що продемонстрували низький рівень; x_n – питома вага параметра n ; Q – загальна кількість учасників дослідження, яка дорівнює сумі m , p і n . Застосовуючи питому вагу параметрів 1 – для m , 0,5 – для p , 0 – для n , отримуємо формулу:

$$K = \frac{m + 0.5p}{Q} \quad (2).$$

Проаналізувавши динаміку коефіцієнта сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у студентів в експериментальній і контрольній групах, маємо підстави стверджувати, що в експериментальній групі він збільшився з 0,39 до 0,57, тоді як у контрольній групі зміна коефіцієнта є несуттєвою (таблиця 3, рис. 2).

Отже, коефіцієнт сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації студентів експериментальної групи завдяки реалізації визначених організаційно-педагогічних умов збільшився на 0,18 (з 0,39 до 0,57), натомість у контрольній групі змінився лише на 0,02 (з 0,40 до 0,42) (рис. 2).

Застосування Т-критерію Вілкоксона підтвердило достовірність підвищення рівня сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у студентів експериментальної групи, а отже, довело ефективність впроваджених організаційно-педагогічних умов. Результати аналізу отриманих даних у SPSS Statistics 29 за всіма методиками в експериментальній групі показали рівень значущості $< 0,001$, що значно менше за 0,05 й інтерпретується як достовірна наявність змін. У контрольній групі рівень значущості за різними методиками становить від 0,082 до 0,188, що є більшим за 0,05 і свідчить про відсутність змін вимірюваного показника. Розрахунок розміру ефекту за критерієм Коена вказує на великий ефект в експериментальній групі ($> 0,50$) та малий ефект ($< 0,30$) у контрольній групі (таблиця 4).

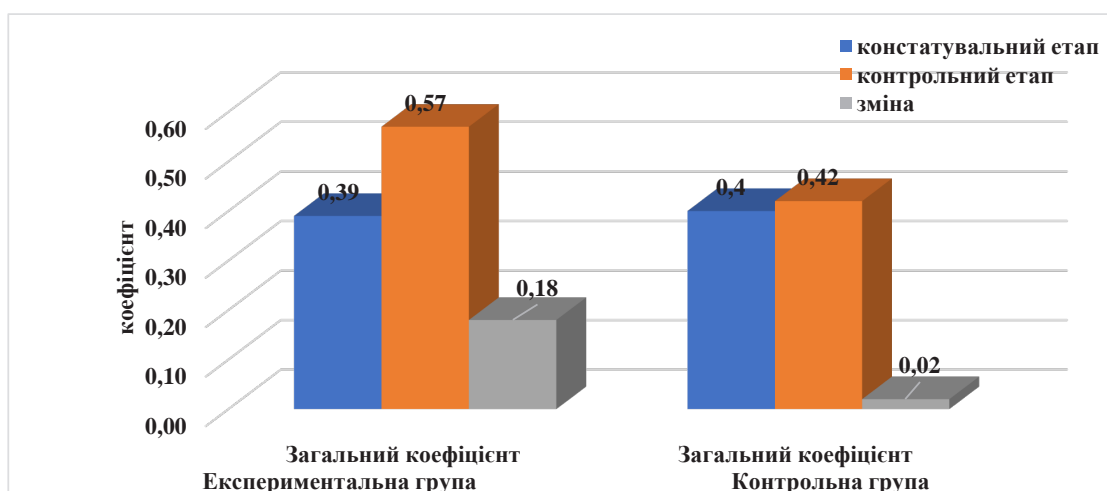

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта сформованості соціально-перцептивного складника вмій кроскультурної комунікації фахівців фізичної культури і спорту

Таблиця 3

Динаміка коефіцієнта сформованості соціально-перцептивного складника вмій кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту

Рівень	Експериментальна група				Контрольна група			
	констатувальний етап		контрольний етап		констатувальний етап		контрольний етап	
	осіб	К	осіб	К	осіб	К	осіб	К
<i>4 методики оцінювання</i>								
високий	20	0,39	37	0,57	17	0,40	17	0,42
середній	71		85		79		83	
низький	49		18		48		44	
всього	140		140		144		144	

Таблиця 4

Результати тесту за ранговим критерієм Вілкоксона

Методика діагностування	Рівень значущості p		Розмір ефекту	
	експериментальна група	контрольна група	експериментальна група	контрольна група
діагностика комунікативної толерантності	< 0,001	0,082	0,60	0,26
шкала оцінювання кроскультурної сприйнятливості	< 0,001	0,188	0,62	0,19
діагностика рівня емпатичних здібностей	< 0,001	0,131	0,53	0,26
діагностика рівня рефлексивності	< 0,001	0,093	0,62	0,29

За допомогою U-тесту Манна-Уїтні ми підтвердили наявність різниці в показниках рівня сформованості соціально-перцептивного складника вмій кроскультурної кому-

нікації між експериментальною та контрольною групами за рівнем певного показника або критерію на контрольному етапі дослідження. Результати тесту за всіма методиками

засвідчили, що на констатувальному етапі експерименту студенти експериментальної та контрольної груп не мали суттєвих відмінностей щодо рівня сформованості досліджуваного показника (рівень значущості від 0,577 до 0,968, що набагато більше за 0,05), проте на контрольному етапі наявна достовірна різниця (рівень значущості від 0,005 до 0,009, що значно менше за 0,05) (таблиця 5).

Отже, застосовані нами методи статистичної обробки отриманих даних в програмі SPSS Statistics 29 (ранговий тест Вілкоксона, U-тест Манна-Уїтні) дали підстави стверджувати, що зафіксоване підвищення рівня сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту є статистично значущим.

Дискусія. Наукові дослідження в галузі кроскультурної комунікації здебільшого присвячені питанням формування міжкультурної компетентності під час вивчення іноземної (англійської) мови або української мови як іноземної. Останніми роками з'явилися наукові роботи, що досліджують формування кроскультурної компетентності, готовності до міжкультурного спілкування у фахівців різних галузей, спеціальності яких передбачають у майбутньому здійснення професійної діяльності в міжкультурному середовищі. А. Козак (2012) вивчала принципи формування готовності до міжкультурної комунікації майбутніх фахівців у сфері міжнародних відносин, головний акцент в її роботі зроблено на вдосконаленні викладання дисциплін «Іноземна мова спеціальності» та «Теорія та практика перекладу» [3]. А. Токарева (2013) [8] досліджувала шляхи формування міжкультурної компетентності у майбутніх

менеджерів зовнішньоекономічної діяльності засобами інтерактивних технологій, вбачаючи саме в інтерактивному форматі організації освітнього процесу перспективне підґрунтя для формування міжкультурної компетентності. В. Сідоров (2019) [6] та Н. Василюшина (2021) [1] присвятили свої наукові праці питанням міжкультурної освіти майбутніх фахівців галузі туризму, запропонувавши системний підхід (В. Сідоров) та використання досвіду інших країн (Н. Василюшина). Ці дослідження свідчать, що вдосконалення вивчення іноземної мови, широке застосування інтерактивних технологій, безумно, сприяють формуванню міжкультурної компетентності. Проте системний підхід, запропонований В. Сідоровим, який передбачає низку взаємодоповнюючих заходів, спрямованих на вдосконалення змісту й організації процесу підготовки майбутніх фахівців галузі туризму, є найбільш результативним.

Дуже цікавим є дослідження І. Кудлай та Т. Мікуліної (2022), які розглядають професійний спорт у контексті міжкультурної комунікації, акцентуючи увагу на проблемах «толерантності – інтолерантності», «ціннісних орієнтирів спортивної культури», «трансформації моральних пріоритетів у сучасному суспільстві» [4]. Отже, загальний напрям сучасних наукових пошуків підкреслює актуальність теми нашого дослідження щодо створення умов для формування вмінь кроскультурної комунікації у фахівців фізичної культури і спорту.

Висновки. Розроблено комплекс організаційно-педагогічних умов, впровадження яких в освітній процес підготовки фахівців з фізичної культури і спорту статистично достовірно призводить до підвищення рівня

Таблиця 5

Результати тесту за U-критерієм Манна-Уїтні

Методика діагностування	Рівень значущості <i>p</i>	
	Констатувальний етап	Контрольний етап
діагностика комунікативної толерантності	0,577	0,006
шкала оцінювання кроскультурної сприйнятливості	0,927	0,009
діагностика рівня емпатичних здібностей	0,703	0,005
діагностика рівня рефлексивності	0,968	0,008

сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації. Не обмежуючись лише удосконаленням вивчення іноземної мови, ми запропонували (відібравши найбільш дотичні до предмета дослідження дисципліни) широке застосування предметно-мовного інтегрованого навчання, яке передбачає вивчення фахових освітніх компонентів частково іноземною мовою; розробили окремі навчальні курси та додаткові змістові модулі вибраних дисциплін; не лише застосували інтерактивні технології, а і створили за їх допомогою ситуації майбутньої професійної діяльності фахівців фізичної культури і спорту в міжкультурному середовищі (квазіпрофесійна кроскультурна діяльність). Здійснено експериментальну перевірку запропонованих організаційно-педагогічних умов, за результатами якої отримано збільшення коефіцієнта сформованості соціально-перцептивного складника вмінь кроскультурної комунікації у фахівців з фізичної культури і спорту (з 0,39 до 0,57); статистичну значущість отриманих результатів доведено з використанням Т-критерія Вілкоксона (рівень значущості $< 0,001$ підтверджує достовірність зміни показника, розмір ефекту $> 0,50$ свідчить про великий ефект) та U-тесту Манна-Уїтні (рівень значущості від 0,005 до 0,009 підтверджує наявність відмінностей на контрольному етапі між експериментальною та контрольною групами).

Література

1. Василюшина Н.М. Теоретичні і методичні засади кроскультурної освіти майбутніх магістрів сфери туризму України та Туреччини в умовах євроінтеграційних процесів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Національний авіаційний університет. Київ, 2021. 655 с.
2. Ерін Меєр. Культурна карта. Бар'єри міжкультурного спілкування в бізнесі / пер. з англ. О. Дубчак. Київ : Наш Формат, 2020. 224 с.
3. Козак А.В. Формування готовності майбутніх фахівців у сфері міжнародних відносин до міжкультурної комунікації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2012. 20 с.
4. Кудлай І.В., Мікуліна Т.В. Міжкультурна комунікація крізь призму спортивних практик. *Україна у сучасному міжнародному просторі* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 13–14 червня 2022 р. Одеса. Київ : Каравела, 2022. С. 60–63. URL: (дата звернення: 05.08.2024).
5. Петренко Т. Сучасні техніки кроскультурної комунікації в освітньому процесі. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 55. Том 3. 2023. С. 109–112. DOI: 10.32782/2663-6085/2023/55.3.22.
6. Сідоров В.І. Система кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2019. 43 с.
7. Скрипнікова В. Розвиток міжкультурної компетентності у психолого-педагогічній теорії і практиці (зарубіжний досвід). *Військова освіта*. 2020. № 2 (42). С. 282–292. DOI: 10.33099/2617-1783/2020-2/282-292.
8. Токарева А.В. Формування міжкультурної компетентності у майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності засобами інтерактивних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Університет імені Альфреда Нобеля. Дніпро, 2013. 23 с.
9. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., Цимбалюк С.М. Сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери регіону заради миру та безпеки. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 254 с.
10. Чиркова, Ю., Бортнікова, М. Кроскультурна бізнес-взаємодія суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності: труднощі реалізації та оптимальні шляхи їх подолання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 11/2. С. 13–18.
11. Chen G.M., Starosta W.J. The development and validation of the intercultural sensitivity scale. *Human Communication*. 2000. Vol. 3. P. 1–15. URL: https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1035&context=com_facpubs (дата звернення: 10.06.2024).
12. Hiray A., Rajhans K. Cross-cultural communication barriers to managing workforce diversity in multicultural organisations. *International Journal of Management Development*. 2022. No. 2(2), P. 81. DOI: 10.1504/ijmd.2022.10047312.

References

1. Vasylyshyna, N.M. (2021). Teoretychni i metodychni zasady kroskulturnoi osvity maibutnikh mahistriv sfery turyzmu Ukrainy ta Turechchyny v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Theoretical and methodological principles of cross-education of future masters of tourism sphere of Ukraine and Turkey in the conditions of European integration processes]. *Doctor's thesis*. Kyiv: National Aviation University [in Ukrainian].
2. Meyer, Erin. (2020). *Kulturna karta. Baryery mizhkulturnoho spilkuвання v biznesi* [Cultural map. Barriers of intercultural communication in business]. (O. Dubchak, Trans). Kyiv: Nash Format [in Ukrainian].
3. Kozak, A.V. (2012). Formuvannia hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv u sferi mizhnarodnykh vidnosyn do mizhkulturnoi komunikatsii [Formation of readiness of future specialists in the field of international relations for intercultural communication]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Cherkasy: Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University [in Ukrainian].
4. Kudlay, I.V. & Mikulina, T.V. (2022). Mizhkulturna komunikatsiia kriz pryzmu sportyvnykh praktyk [Intercultural communication through the prism of sports practices]. *Ukrayina u suchasnomu mizhnarodnomu prostori – Ukraine in the modern international space: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. (pp. 60–63). Kyiv: Karavela. Retrieved from: [in Ukrainian].
5. Petrenko, T. (2023). Suchasni tekhniki kros-kulturnoi komunikatsii v osvitnomu protsesi [Modern techniques of cross-cultural communication in the educational process]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 3(55), 109–112. DOI:10.32782/2663-6085/2023/55.3.22 [in Ukrainian].
6. Sidorov, V.I. (2019). Systema kroskulturnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv haluzi turyzmu [Cross-training system of future tourism professionals]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Khmelnytsky: Khmelnytsky National University [in Ukrainian].
7. Skrypnikova, V. (2020). Rozvytok mizhkulturnoi kompetentnosti u psykholoho-pedahohichnii teorii i praktytsi (zarubizhnyi dosvid) [Development of intercultural competence in psychological and pedagogical theory and practice (foreign experience)]. *Viyskova osvita – Military education*, 2 (42), 282–292. DOI: 10.33099/2617-1783/2020-2/282-292 [in Ukrainian].
8. Tokaryeva, A.V. (2013). Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti u maibutnikh menedzheriv zovnishnoekonomichnoi diyalnosti zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii [Formation of intercultural competence in future managers of foreign economic activity by means of interactive technologies]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Dnipro: Alfred Nobel University [in Ukrainian].
9. Tymbalyuk, I.O. Pavlikha, N.V. & Tymbalyuk, S.M. (2022). *Stalyi rozvytok sportyvno-ozdorovchoi sfery rehionu zarady myru ta bezpeky* [Sustainable development of the sports and recreation sphere of the region for the sake of peace and security]. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].
10. Chyrkova, Yu. & Bortnikova, M. (2022). Kros-kulturna biznes-vzaiemodiia subiektiv zovnishnoekonomichnoi diialnosti: trudnoshchi realizatsii ta optymalni shliakhy yikh podolannia [Cross-cultural business interaction of subjects of foreign economic activity: implementation difficulties and optimal ways to overcome them]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finances. Law*, 11/2, 13–18 [in Ukrainian].
11. Chen, G.M., Starosta, W.J. (2000). The development and validation of the intercultural sensitivity scale. *Human Communication*. Vol. 3. P. 1–15. Retrieved from: https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1035&context=com_facpubs (дата звернення: 10.06.2024).
12. Hiray, A., Rajhans, K. (2022). Cross-cultural communication barriers to managing workforce diversity in multicultural organisations. *International Journal of Management Development*. No 2(2), P. 81. DOI: 10.1504/ijmd.2022.10047312.

Прийнято: 24.09.2024
Опубліковано: 31.10.2024
Accepted on: 24.09.2024
Published on: 31.10.2024